

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 11

MAGISTERKURS

DEL 2: ANALYS

Lätt att läsa, svår att lägga ifrån sig

Om att översätta böcker för lässvaga ungdomar

Författare:

Josefine Rosén

jo_roseen@hotmail.com

Handledare:

Per Lagerholm, svenska

Lena Olsson, engelska

Sammandrag

Den här uppsatsen baseras på översättningen av två böcker skrivna för lässvaga ungdomar, *Death Leap* och *Babyfather*. I uppsatsen beskrivs arbetet med källtext, översättningen och de problem och ställningstaganden som dykt upp samt den revisionsprocess som krävts för att få till färdiga översättningar av texterna. Böckernas lättlästa drag undersöks och uppsatsen diskuterar också hur översättningarna kan eller måste anpassas för sin nya målgrupp.

Arbetets engelska titel:

Easy to read, hard to put down. Translating books for struggling readers.

Nyckelord: Lättläst, Målgruppsanpassning, Dynamisk ekvivalens

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Material och disposition	4
2. Textanalys	4
2.1 Kontext	5
2.1.1 Verksamhet och syfte.....	5
2.1.2 Skriva lättläst.....	6
2.1.3 Relationen till läsarna.....	6
2.2 Form.....	7
2.2.1 Stil och syntax	7
2.2.2 Komposition och framställning	9
2.3 Innehåll	10
2.3.1 Teman.....	10
2.3.2 Processer och perspektiv	11
3. Inför översättningen	11
3.1 Strategier.....	11
3.1.1 Globalt	12
3.1.2 Lokalt	12
4. Kommentar	13
4.1 Lätt form.....	13
4.1.1 Ordföljdstransformationer.....	13
4.1.2 Satsgrader	15
4.1.3 Meningsfragment	17
4.1.4 Lexikon	18
4.2 Spännande innehåll.....	20
4.2.1 Stilnivå	20
4.2.2 Dialog och diskurspartiklar.....	21
4.2.3 Kulturanpassning	23
5. Sammanfattning	25
6. Referenser	26

1. Inledning

1.1 Syfte

I den här uppsatsen studeras översättningsprocessen för två böcker skrivna för ungdomar med lässvårigheter. Texterna och deras strategier för lätlästhet undersöks och relateras till översättningen. Syftet är dels att studera generella översättningsproblem, dels att lyfta fram de specifika problem som rör anpassningen till det lättlästa formatet.

1.2 Material och disposition

Underlaget för uppsatsen utgörs av två böcker utgivna av brittiska Barrington Stoke, nämligen *Death Leap* av Simon Chapman och *Babyfather* av Joanne Kenrick. Den förra beskrivs av förlaget som "an adrenaline-fuelled page-turner" medan den senare kallas "edgy realism". Båda böckerna riktar sig till ungdomar med lässvårigheter och är planerade för svensk utgivning av Argasso förlag, som bland annat ger ut lättlästa ungdomsböcker.

Uppsatsen inleds med en analys av källtexterna, med utgångspunkt från Hellspong & Ledins analysmodell från *Vägar genom texten* (1997), information från olika förlag specialiserade på lättläst litteratur och Lundberg & Reichenbergs skrift *Vad är lättläst?* (2008). Särskilt texternas syfte och hur detta syfte påverkar form och innehåll kommer att analyseras. De slutsatser som dras av källtextanalysen kommer att bilda grund för de strategier som används inför översättningen. Sedan kommer översättningen och hur den förhåller sig till källtexterna att analyseras och kommenteras, med utgångspunkt från Lindqvists *Analysmodell för översatta texter för examensarbetet på översättarutbildningen* (2004), Ekerots "Svenska Transformationer" ur *Ordföljd, tempus och bestämdhet* (2011) och Lundquists *Oversattelse* (2007). Bland annat kommer problem kring syntax, lexikon, dialog och kulturreferenser att diskuteras.

2. Textanalys

Det första steget i en översättning är att analysera och förstå källtexten. Lita Lundquist (2007:51) påpekar att det är texten som företeelse och som översättelseenhet som bör utgöra utgångspunkten för en översättning så att översättaren kan välja rätt strategi inför

översättningen. Här kommer källtexternas kontext och hur denna påverkar deras textuella struktur (form) och ideationella struktur (innehåll) att analyseras.

2.1 Kontext

För att förstå en text är det viktigt att analysera vilket sammanhang den uppträder i (Hellspong & Ledin 1997:49). Särskilt intressant för den här analysen är situationskontexten som knyter an till den verksamhet en text ingår i och vilket syfte texten och verksamheten har (Hellspong & Ledin 1997:50–52).

2.1.1 Verksamhet och syfte

Texterna som jag fått i uppdrag att översätta och som analyseras här är *Death Leap* av Simon Chapman, förkortad DL i uppsatsen, och *Babyfather* av Joanna Kenrick, förkortad BF. Båda böckerna är utgivna av det brittiska förlaget Barrington Stoke, som specialiserar sig på att ge ut litteratur för lässvaga ungdomar, och ingår i en serie kallad ”gr8reads” som riktar sig till ungdomar över 12 års ålder med en läsålder runt sju år. Böckerna är tänkta att ges ut översatta till svenska av Argasso förlag som en del av deras serie ”Läsvänligt”. De båda böckerna hör alltså hemma i en förlagsverksamhet där syftet är att publicera böcker till ungdomar, i det här fallet då särskilt lässvaga ungdomar.

Detta syfte genomsyrar det brittiska förlaget som gett ut texterna. Förlaget försöker främst locka läsarna med bra historier, ”Barrington Stoke believe in stories. [...] We have a lot of ways to make it easier for your child to read but it all starts with a good story.” (*What we do – Barrington Stoke*) Samtidigt använder Barrington Stoke typografiska metoder för att göra sina böcker lättlästa. Dessa metoder innefattar särskilt utformade typsnitt, korta stycken med markerad dialog, ojämn högermarginal, särskild storlek på text och radavstånd och kapitelindelning för naturliga avbrott. Tittar man på Argasso förlags beskrivning av deras serie ”Läsvänligt” har de samma metoder för utformningen av lättläst text, nämligen ett läsvänligt och speciellt utformat typsnitt, ojämn högermarginal, väl avgränsade stycken och korta kapitel (*Läsvänligt – Argasso förlag*). Ett annat svenskt förlag som ger ut lättläst ungdomslitteratur är Hegas förlag. Detta förlag har ytterligare kriterier för sina lättlästa böcker, som rak och tydlig handling utan parallellhandlingar, ett begränsat antal medverkande, en hög litterär kvalitet och fängslande handling (*Vår syn på lättläst – Hegas förlag*).

För att skapa lättlästa böcker för ungdomar prioriterar det brittiska förlaget en god historia, medan Argasso förlag framhäver den lätta formen. Hegas förlag förordar enkelhet i såväl handling som form men påpekar också vikten av en god historia. De båda källtexterna har såväl goda, enkla historier som lättläst text och stöder därmed verksamhetens mål. De båda källtexterna är väl anpassade till Barrington Stokes mall och använder sig av särskilda typsnitt, radavstånd, tydligt markerade stycken, ojämna marginaler och illustrationer.

2.1.2 Skriva lättläst

Förlagen uppnår alltså sitt syfte, att publicera böcker för lässvaga ungdomar, genom att man publicerar texter med lätt form och spännande innehåll. Utanför de specialiserade förlagen har lättlästhet diskuterats även i andra sammanhang. I exempelvis skriften *Vad är lättläst* går Lundberg & Reichenberg in närmare på vad som krävs av olika lättlästa texter. Här understryks återigen den lätta formen och det spännande innehållet.

För läsare med dyslexi krävs framför allt ord som är lätta att avkoda, det vill säga korta ord med få konsonantgrupper. Läsare med ADHD däremot behöver korta och överblickbara texter med luftig typografi och många höjdpunkter som kan hålla uppe läsarens intresse (Lundberg och Reichenberg 2008:18). Dessutom beskriver Lundberg & Reichenberg olika strategier som författare av lättlästa böcker använder. Ett exempel är barnboksförfattaren Per Gustavsson. Han använder genomgående rak ordföljd, omväxlande långa och korta meningar för språkrytm, aktiva verbformer över passiva, exemplifieringar och ett direkt tilltal (Lundberg & Reichenberg 2008:62).

2.1.3 Relationen till läsarna

Barrington Stokes böcker riktar sig till ”struggling readers” (*What we do – Barrington Stoke*) och Argasso riktar sig till barn och ungdomar med lässvårigheter och ungdomar med svenska som andraspråk (*Läsvänligt – Argasso förlag*). De båda förlagen riktar sig mot samma slags målgrupp, men översättaren behöver fundera över om läsarkulturerna skiljer sig mellan länderna och om förväntningarna på vad en tonårig läsare kan klara av är desamma i Sverige som i Storbritannien. Den internationella studien PISA (Programme for International Student Assessment) sammanställer provresultat för ungdomar runt 15 års ålder från främst Europa. Tittar man på resultaten för Sverige och Storbritannien låg de något under medelvärdet 500 i den senaste studien 2009. Värdet var 497 för de svenska eleverna och 494 för de brittiska eleverna. I båda länderna hade pojkarna lägre värden än flickorna (*PISA 2009 Profiles*). Tittar

man på PISA-studien så skulle den förväntade läskunnigheten med andra ord kunna vara likartad i de båda länderna.

Men böckerna får inte bli alltför enkla. Hos Barrington Stoke menar man att lässvaga ungdomar inte behöver tråkiga böcker på barnspråk utan snarare historier som kan locka dem till att vilja läsa (*What we do – Barrington Stoke*). Lundberg & Reichenberg (2008:17) understryker också att många läsare med lässvårigheter ofta har ett gott förstånd och att det därmed inte finns någon anledning att överförenkla. Denna inställning syns i de båda källtexternas språk som skapar spänning och lockar läsaren till vidare läsning snarare än att förenkla och förklara.

2.2 Form

För att en text ska vara lättläst är det förstås viktigt att den har en lätt form. Det finns flera grammatiska riktlinjer och typografiska medel som förlagen använder för att få till en lättläst form på sina texter. Förutom dessa särskilt utarbetade typsnitt och utformningar kan en del mer syntaktiska drag skönjas i såväl DL som BF.

2.2.1 Stil och syntax

Ett sätt att uppnå en lätt form på en text kan vara att använda sig av en informell stilnivå. Den informella stilen gör det lättare för läsarna att relatera till texten och underlättar för skapandet av en spännande historia. Stilnivån i de båda källtexterna är just informell och bitvis associativ. BF innehåller mer dialog och retoriska frågor än DL, som däremot innehåller onomatopoesi och vardagliga uttryck för att beskriva händelser och personer. Den informella stilen syns i dialog (1) och i meningsfragment och dubbleringar, som används som tillägg och eftertankar (2). En associativ stil gör det i sin tur enklare för läsarna att följa med i huvudpersonernas tankebanor (3). Den associativa stilen gör därmed att läsarna inte behöver göra lika många inferenser.

(1)

BF: I hate it when girls say “Can we talk?” Most of the time this means “I’m not happy about the way you’re treating me.” Most of the time, I don’t get a word in. (S17:R556)

DL: Should he hide here or make a run for it? He could call the Police – but would they believe him? (S4:R107)

(2)

BF: I felt really bad. I mean *really* bad. I could see I’d been a bit stupid. Not thinking she could get pregnant, that is. (S20:R633)

DL: It was simply the best run ever. And the most dangerous. (S2:R58)

(3)

DL: But would he know about the cut back that came right after that? Jake's real advantage was that he knew the track.

(S10:R320)

En enkel syntax bidrar till stor del till att en text blir lättläst, exempelvis genom korta meningar med korta led. I de båda källtexterna är de grafiska meningarna överlag väldigt korta. Den genomsnittliga meningslängden ligger runt 9,4 för DL och runt 6,3 för BF (*LIX*). Kort meningslängd behöver visserligen inte göra en text lättläst. Nominaliseringar, inanimata agenter och sammansättningar kan bidra till korta men svåra meningar (Ekerot 2011:184). Källtexterna har dock korta och enkla meningar med mycket enkel syntax bestående av korta subjekt, predikat och objekt. De längre meningarna har oftast långa satsdelar i slutet av meningen för att undvika svårlästa vänstertunga meningar. Dessutom är det vanligt med subjektsinledda meningar i båda källtexterna och fundamenten är överlag korta, vilket troligen också bidrar till att texterna blir mer lättlästa. Subjekten utgörs oftast av animata agenter i de båda källtexterna, vilket gör att de blir mindre abstrakta. De vanligaste subjekten i DL är *he* och *Jake*, och *I*, *you* och *she* i BF (*LIX*).

(4)

DL: He had just seen a murder. (S4:R102)

DL: Jake knew he had to move now. (S7:R207)

BF: I felt really bad. (S20:R633)

BF: I didn't bother to listen for the next ten minutes. (S23:R764)

DL innehåller såväl korta som lite längre grafiska meningar. De längre meningarna har ofta fler bestämmningar eller längre objekt än de korta meningarna. Den varierade meningslängden hjälper till att reglera tempot och ge texten rytm (Lundberg & Reichenberg 2008:45). Många av meningarna inleds av ett animat subjekt eller formellt subjekt. Men det förekommer också många meningar inledda med tids- eller rumsadverbial. Dessa topikaliserade adverbial hjälper till att binda ihop texten och beskriva bakgrunden för de händelser och personer som beskrivs.

(5)

DL: Only one or two of the older kids had the nerve to make the leap, and Jake didn't plan to try it. He might well kill himself if he did. (S2:R64)

DL: It was not the biker but the smart man from the 4 x 4. (S7:R228)

DL: This time there were two men at the top of the track. They were both wearing suits. (S3:R70)

DL: At the bottom of the slope the smart man from the 4 x 4 was standing with his pistol pointing at him. (S14:R435)

Till skillnad från DL utgörs BF till stor del av dialog, vilket bidrar till många och korta meningar. Här finns ett aktivt berättar-jag som gör att texten utanför de egentliga dialogerna bildar en form av dialog mellan berättaren och läsaren. Detta syns bland annat på de många

”frågor” som berättaren ställer läsaren. Denna dialog-form bjuder in läsaren i berättelsen och skapar en närhet som gör texten mer intressant.

(6)

BF: I did like Emma a lot. I went to bed with her, didn't I? But love her so much I wanted to marry her? I don't think so! (S22:R720)

Andra drag som förekommer ofta i BF är meningsfragment (7) och diskurspartiklar (8). Dessa drag bidrar till textens informella och ”muntliga” stil genom att likna dialog eller tankar. Språkforskare har diskuterat funktionen hos diskurspartiklar och kommit fram till att diskurspartiklar i grunden uttrycker stämning, attityder och känslor (Andersson 2010:4). Den vanligaste diskurspartikeln i den här texten är det engelska *well*. Diskurspartiklar har inga specifika betydelser utan har olika funktioner i olika sammanhang, vilket även gäller *well* (Andersson 2010:4).

(7)

BF: “Like how life is going to be different. For you. In a big way. And how I should do something to help.” (S29:R957)

BF: I wasn't ready to get married. Not now – not for years and years. (S22:R717)

(8)

BF: “Well, what can I do?” I said. (S27:R891)

2.2.2 Komposition och framställning

Utöver syntax och stil på meningsnivå kan även texternas helhet och komposition påverka deras lätläshet. I de båda källtexterna används tidsdispositioner med överlag rak kronologisk ordning, vilket ger raka handlingar (Hellspång & Ledin 1997:98), något som förordas för lätläshet av Hegas förlag (*Vår syn på lättläst – Hegas förlag*). BF inleds med ett avsnitt i ”nutid” och den övriga berättelsen följer sedan en rak kronologi som leder fram till den inledande nutiden. Mot slutet av DL byts berättelsens ”nu” mot ett parti som rör händelserna i framtiden efter berättelsens skeenden. Dessa framtidsblickar (9) försäkrar för läsaren att huvudpersonerna klarar sig igenom sina svårigheter. Den annars överlag raka kronologin gör det lättare för läsaren att följa med i handlingen, vilket ökar lätläsheten.

(9)

BF: We didn't mean it to happen. Everyone says that, don't they? I never thought Emma would get pregnant. (S17:R544)

DL: Later on, Jake would say he didn't know if the man had fired the pistol or not. (S14:R447)

Den övergripande dispositionen hos en text syns ibland även i vilka textbindningar en text har (Hellspång & Ledin 1997:100). En texts textbindningar påverkar också hur den framställs (Hellspång & Ledin 1997:21). De båda källtexterna använder många temporala bindningar

som stämmer överens med den tidsposition som texterna har och som ger dem en berättande form. En något enklare handling i BF leder överlag till att många temporala länkar används (10), även om andra länkar förekommer i de många dialogerna. I DL varvas händelseförlopp ofta med beskrivningar som målar upp scenerna där handlingarna spelas ut (11). Läsaren kan därmed enklare skapa sig en inre bild av det som händer i boken.

(10)

BF: She started really crying then – big, choking sobs. I tried to put my arms around her. She pushed me away. (S19:R625)

(11)

DL: As the motor-bike shot into view, he swung his own bike up to the next level and pulled himself up after it. There was only one more section to climb. The biker was now below him. He was sitting on the saddle, revving and looking around. (S7:R207)

2.3 Innehåll

Den andra aspekten av anpassningen för lässvaga läsare är att sträva efter ett spännande innehåll. Lundberg & Reichenberg (2008:63) instämmer och påpekar att lättläst skönlitteratur behöver en gripande eller spännande intrig som läsaren kan känna igen sig i. Att läsaren kan känna igen sig innebär eventuellt en utmaning för översättaren, eftersom miljöer och kulturspecifika företeelser kan behöva anpassas till målspråkets kultur så att de nya läsarna kan känna igen sig lika mycket som källtextens läsare.

2.3.1 Teman

De företeelser som en text handlar om brukar kallas för dess tema (Hellspong & Ledin 1997:117). För lättlästa texter är det viktigt att temana inte blir för många. Hegas förlag påpekar att det inte kan finnas alltför många huvudpersoner eller parallellhandlingar (*Vår syn på lättläst – Hegas förlag*) medan Lundberg & Reichenberg (2008:58) menar att med för många aktörer i en text blir det ”mycket att hålla i huvudet”. De båda källtexterna har väldigt få aktörer och teman och är därmed relativt monotematiska (Hellspong & Ledin 1997:120). BF har ett större persongalleri än DL, men karaktärerna deltar i regel bara en åt gången så läsaren behöver inte hålla mycket i huvudet.

Källtexterna har med andra ord ett snävt innehåll som samtidigt inte är särskilt avancerat. Innehållet rör sådana händelser och företeelser som läsarna kan tänkas känna igen sig i, som att gå i skolan, gå till kuratorn eller köra mountainbike. Händelser och karaktärer är väldigt konkret beskrivna och karaktärernas känslor beskrivs även de väldigt konkret (12). Att just skriva konkret snarare än abstrakt är en viktig strategi för att skriva lättläst.

(12)

DL: His message was away. Suddenly he felt he could do anything. (S8:R243)

BF: “You do understand that this is important, don’t you?”

I felt angry. (S23:R743)

BF: She’s sensible and doesn’t yell at me. But I felt kind of bad that she knew about the baby. (S25:R804)

2.3.2 Processer och perspektiv

När man analyserar en texts innehåll är det inte bara intressant att studera vad en text säger utan även hur den säger det, en texts processer. Hellspång & Ledin (1997:129) menar att en texts processer säger en hel del om hur texten konstruerar sin verklighetsbild. Källtexternas processer är till största delen handlingar (Hellspång & Ledin 1997:130) där de olika huvudpersonerna agerar som aktiva agenter. Dessa processer bidrar till texternas aktiva och konkreta framtoning.

Då huvudpersonerna oftast fungerar som de aktiva agenterna berättas de båda källtexternas historier ur huvudpersonernas perspektiv. Särskilt i BF finns ett närvarande författarperspektiv (Hellspång & Ledin 1997:136), vilket tydligast syns på användandet av första personens pronomen *I* som en av de vanligare agenterna i textens processer. Historien i DL berättas inte av huvudpersonen Jake utan en utomstående berättarröst, men väldigt ofta får vi en inblick i Jakes tankar och resonemang. I båda texterna används meningsfragment för att beskriva dessa tankeprocesser. Perspektiven bidrar till att bilda en närhet med läsaren som underlättar läsningen.

3. Inför översättningen

Inför översättningen är det viktigt att bestämma vad syftet och målet med översättningen är (Lindqvist 2004:3). Översättningarna är menade att ges ut av Argasso förlag och kommer att vända sig till samma typ av målgrupp som källtexterna. Målet med översättningarna är med andra ord att få till spännande och lättlästa böcker som kan locka och fånga svenska läsare.

3.1 Strategier

Under översättningens gång är det viktigt att ha en strategi för hur man kan uppnå målet med sin översättning. För DL och BF gäller främst att översättningarna ska vara lättlästa. Med hjälp av analysen kan man skönja vad som gör källtexterna lättlästa, vilket kan vara till stor hjälp. Samtidigt kan man se till specifika riktlinjer för hur man skriver lättläst på svenska.

3.1.1 Globalt

Lita Lundquist påpekar att en översättare måste skapa sig en överordnad, global strategi baserad på källtexten i sin helhet. Översättaren måste förstå hur översättningen kommer att fungera i sin nya situation och sedan bestämma hur nära man måste ligga källtexten (Lundquist 2007:36). Lundquist (2007:36–37) talar om en imitativ strategi, styrd av originaltextens stil och kontext, och en funktionell strategi, istället styrd av den nya målgruppen och kontexten. Yvonne Lindqvist talar om en liknande uppdelning i källspråksorienterade och målspråksorienterade översättningar. De förra försöker komma tätt in på originalet medan de senare försöker placera översättningen inom målspråkets kultur. Målspråksorienterade översättningar är ofta mer tillgängliga för den nya publiken (Lindqvist 2004:4). En annan dimension är Nidas formella och dynamiska ekvivalens. Med formell ekvivalens försöker man återskapa källtextens betydelse medan dynamisk ekvivalens försöker återskapa källtextens effekt på sina läsare (Lindqvist 2004:4 och Ekerot 2011:177).

Översättningen av DL och BF kräver en hel del målgruppsanpassning. Därför behövs en mer funktionell och målspråksorienterad strategi vid översättningen. Samtidigt får man inte glömma att det rör sig om skönlitteratur, så författarnas röster och stil får inte helt glömmas bort och försvinna. Att uppnå Nidas dynamiska ekvivalens skulle därför kunna utgöra ett viktigt delmål för översättningen. Inför översättningen blir den överordnade strategin att försöka uttrycka det författaren uttrycker, genom stil och processer, och att använda en form som är anpassad till svenska normer för lättläst text, exempelvis genom enkel svensk syntax. Det är viktigt att försöka uppnå ”lätt form, spännande innehåll” eftersom det är vad förlagen eftersträvar för sina lättlästa böcker.

3.1.2 Lokalt

Även om man som översättare har en överordnad strategi för sin översättning måste man ändå ta ställning till hur man löser de olika sorters problem som uppstår. För översättningen av DL och BF innebär det bland annat ställningstaganden kring syntax, lexikon och vilken nivå man bör lägga sig på för att göra texten lättläst utan att bli alltför enkel. Man måste se upp med att förenkla texterna för mycket, och ibland kan det vara bättre att ”lita” på källtexterna och använda källtexternas konstruktioner.

4. Kommentarer

I och med att den här uppsatsen rör egna översättningar av *Death Leap* och *Babyfather* så kan översättningskommentaren diskutera dels problem som uppstått, dels anledningen till att olika lösningar valts. Lindqvist (2004:3) förklarar att en kommentar av en egen översättning har direktkontakt med översättningens ”svarta låda” och att syftet med kommentaren blir att systematisera översättarens tankar. Med analysen av källtexterna i ryggen kan man undersöka hur översättningarna förhåller sig till originalen vad gäller form och innehåll. Då målet med översättningen varit att uppnå ”lätt form, spännande innehåll” utgör detta grunden för vad som kommer att studeras mest i den här översättningskommentaren.

4.1 Lätt form

Det finns många riktlinjer för hur man kan få till lättläst text med en lätt form. Lundberg & Reichenberg (2008:8) nämner att lättlästa texter bland annat innehåller omväxlande korta och långa meningar, undviker långa eller främmande ord och undviker passiv form och abstrakta begrepp. Man kan alltså analysera källtexternas och översättningarnas meningslängd, ordföljd och hur olika satsgrader och liknande används för att göra formen aktiv och konkret.

4.1.1 Ordföljdstransformationer

Ordföljden är en av aspekterna som kan bidra till att en text är lätt att läsa eller inte. För lättlästa texter brukar förlagen efterfråga ”rak ordföljd”, men även andra ordföljder används förstås. Det finns ofta en anledning till att inte använda rak ordföljd, författaren kan vilja uppnå en viss ”effekt” eller tydliggöra ett textsamband. Om man vill försöka uppnå Nidas ”dynamiska ekvivalens” vid översättning bör man försöka att behålla den funktion och effekt som ordföljden i originalet har, snarare än dess form (Ekerot 2011:117). Samtidigt bör man inte göra för stora ingrepp på meningsbyggnaden, eftersom det oundvikligen påverkar helheten (Lindqvist 2005:110).

I såväl DL som BF är subjektfundament den vanligaste formen av fundament, men det finns även ett flertal topikaliserade meningar. I engelskan används topikalisering ofta för att ge ramarna för det som sedan sägs (Ekerot 2011:187). I svenskan är topikalisering det viktigaste undantaget till den ”raka” ordföljden med subjektfundament, men har ändå inte exakt samma funktion som i engelskan (Ekerot 2011:187). Tittar man på två översatta böcker

ur Argassos serie "Läsvänligt" ser man att det finns främst subjektssfundament (flest i *Två ord* av Tanya Landman), med en del topikaliserade meningar (flest i *Lögner* av Joanne Kenrick). Inom den nya kulturkontexten är det alltså rimligt att eventuellt använda fler subjektssfundament än topikaliseringar.

En funktion hos meningar med topikaliserade tidsadverbial är att skilja mellan händelser (med topikalisering) och beskrivningar (med subjektssfundament) (Ekerot 2011:187–188). I DL används många topikaliserade tidsadverbial på detta sätt för att uttrycka händelser och händelseförlopp.

(13)

DL: Then he ran with the bike. As he jumped into the saddle he heard a shot ring out.

Ö1: Sen sprang han iväg med cykeln. När han hoppade upp i sadeln hörde han ett skott. (S4:R131)

I exemplet ovan (13) finns två sådana topikaliseringar. Här är det händelseförloppet som är fokus och därför har adverbialfundamentet behållits även i översättningen.

Ibland kan man översätta en topikaliserad mening med en annan ordföljd av olika anledningar.

(14)

DL: Suddenly he felt he could do anything.

Ö1: Han kände plötsligt att han kunde klara av vad som helst. (S8:R243)

I exemplet ovan (14) har källtextens mening ett topikaliserat tidsadverbial som översatts med subjektssfundament. En anledning till subjektssfundamentet är att det bidrar till att göra texten lättläst. Samtidigt så ligger fokus i källtextmeningen på att beskriva huvudpersonens känslor, snarare än på en tidpunkt, vilket gör att subjektssfundamentet passar in och behåller en del av originalets effekt. Originalets topikalisering är dock kanske något mer dramatisk.

De båda källtexterna karaktäriseras av överlag korta meningar. Lundberg & Reichenberg (2008:44–45) påpekar däremot att en text med enbart korta meningar blir hackig och därmed svårläst. Man bör alltså inte eftersträva så korta meningar som möjligt, utan snarare försöka få balans mellan korta och långa meningar. Vid översättning finns det ibland olika anledningar att dela upp meningar i flera, kortare meningar eller att slå samman flera meningar i en längre mening. Sådana här syntaktiska ändringar kan få stor effekt på textsammanhanget och textrytmen i en lättläst text och det är därför viktigt att inte göra omotiverade ingrepp.

(15)

DL: Jake froze, his arms above his head, taking the full weight of his mountain bike.

Ö1: Jake stelnade till med armarna över huvudet, höll uppe mountainbikens fulla tyngd.

Ö2: Jake stelnade till. Med armarna över huvudet höll han uppe mountainbikens fulla tyngd.

Ö3: Jake stelnade till. Han stod med armarna över huvudet och höll uppe mountainbikens fulla tyngd. (S7:R221)

I exempel (15) består den engelska källmeningen av kort subjekt och predikat med två längre tillägg. Det första tillägget, *his arms above his head*, kan lätt göras till en med-fras medan det andra tillägget, participfrasen *taking the full weight*, kräver någon form av transformation eftersom participfraser inte är lika naturliga i svenskan. Participfrasen skulle kunna skrivas om till en bisats eller huvudsats, som i Ö1. Engelskans enda mening blir till två syntaktiska meningar som i den senare översättningen, Ö2, har delats in i två grafiska meningar. Och för att i största mån använda subjektfundament har även det första tillägget transformerats till en huvudsats. Resultatet i Ö3 blir att källtextens enda mening blivit till tre syntaktiska meningar. Källtextens något ”andfådda” rytm har däremot inte behållits utan istället har översättningen fått en jämnare rytm.

Det finns många sätt att korta ner och förtäta en text, men ofta blir tät text svårläst. Det finns alltså anledning till att inte sträva efter att använda så korta meningar som möjligt, men ibland kan man använda sig av olika transformationer för att korta ner meningarna utan att göra dem särskilt mycket svårare. En anledning till att korta ner vissa meningar kan vara att undvika att texten blir ”tjattig” och repetitiv, en annan kan vara att kompensera för korta källtextmeningar som översatts med längre konstruktioner.

(16)

DL: Below him he heard shouting. It was not the biker but the smart man from the 4 x 4. The killer. He was running into the quarry. Jake could see him taking aim at him with his pistol in a two-handed grip.

Ö1: Han hörde någon som ropade nedanför honom. Det var inte mannen på motorcykeln utan den snygge mannen från stadsjeepen. Mördaren. Han rusade in i stenbrottet. Jake såg mannen sikta på honom med pistolen greppad i båda händerna.

Ö2: Han hörde någon som ropade nedanför honom. Inte mannen med motorcykeln utan den snygge mannen från stadsjeepen. Mördaren. Jake såg mannen rusa in i stenbrottet och sikta på honom med pistolen greppad i båda händerna. (S7:R228)

I exemplet ovan (16) består de två sista meningarna av två grafiska meningar. Dessa kan översättas som två grafiska meningar som i Ö1. På detta sätt behålls källtextens rytm, som även om den är dramatisk är något hackig med två korta meningar så tätt inpå varandra. En lösning är att slå samman de två sista grafiska meningarna till en enda grafisk mening, vilket gjorts i Ö2. Här har även strykning (Ekerot 2011:229) använts för att göra den nya meningen mindre repetitiv. Texten får en jämnare rytm, men eventuellt gör strykningen översättningen mer svårläst än originalet.

4.1.2 Satsgrader

En annan aspekt av meningsbyggnad som en översättare kan använda sig av är satsgrader. Enligt Lindqvist är skiften mellan originaltext och översättning gällande ordklass och satsgrad

intressanta att analysera eftersom anledningarna till dessa skiften kan variera. Ändringar i ordklass och satsgrad kan bland annat ske av att de olika språkens strukturer är för olika, eller så kan skiften ske på grund av exempelvis stilistiska skäl (2004:6). En övergripande strategi för att skriva lättläst är exempelvis att skriva verbalt snarare än nominalt, vilket kan orsaka en del skiften i ordklass och satsgrad. Ett exempel (17) återfinns i BF där huvudpersonen talar om *the talk* han har med sin flickvän. Detta nominala uttryck skulle kunna översättas med *samtalet* eller något liknande. I Ö1 har substantivet *the talk* däremot översatts med verbet *prata*. Detta verbala uttryck leder till en mer konkret framtoning som gör texten lättare att läsa utan att inverka på dess mening.

(17)

BF: So I wasn't looking forward to the "talk".

Ö1: Så jag såg inte fram emot att "prata". (S18:R565)

BF: "I thought you hated having a talk."

Ö1: "Jag trodde att du hatade att prata." (S29:R930)

BF: There was silence. Then it dawned on me that Emma was expecting me to start "the talk".

Ö1: Det var tyst. Då fattade jag att Emma väntade på att jag skulle börja "prata". (S29:R945)

En annan övergripande strategi är att skriva aktivt snarare än passivt. Med passiva verb kan man "dölja" agenten, vilket leder till att texten blir mer abstrakt och svårare att ta till sig. Det finns visserligen anledning att använda passiv ibland, exempelvis för att orientera om en mening mot ett särskilt subjekt (Ekerot 2011:198).

(18)

DL: He could get to the bottom and take the road that led back to town. But what next? He had been shot at once already.

Ö1: Han kunde ta sig ner till vägen som ledde tillbaka till staden. Men sen då? Han hade redan blivit beskjuten en gång.

Ö2: Han kunde ta sig ner till vägen som ledde tillbaka till staden. Men sen då? De hade redan försökt skjuta honom en gång. (S5:R143)

I exemplet ovan (18) används en passiv konstruktion i källtextens sista mening, vilket orienterar meningen mot subjektet *he* och därmed behåller fokus på huvudpersonen genom meningarna. Konstruktionen kan visserligen behållas, som i Ö1, men bidrar då till en mer abstrakt framtoning. I Ö2 har meningen istället skrivits om med ett aktivt verb och agenten *de* har lagts till. Orienteringen mot huvudpersonen som subjekt förloras, men den associativa stilen, där huvudpersonens tankar följs, förstärks eventuellt något.

Man kan givetvis fråga sig om översättaren bör använda enklare konstruktioner när dessa finns. Detta gäller särskilt om en konstruktion som används i källtexten fungerar även på målspråket, men med eventuellt högre svårighetsgrad. Det skulle kunna ses som ett alltför starkt ingrepp på källtexten och det kan samtidigt kanske leda till att den översatta texten blir för enkel, vilket kan störa läsaren. Men eventuella ändringar kan vara så subtila att de ändå

behåller originaltextens effekt och stilnivå, samtidigt som de gör texten mer tillgänglig. Exakt hur långt man tar målspråksanpassningen som översättare måste som så mycket annat beslutas i varje särskilt fall.

När man översätter från engelska till svenska är det vanligt att man måste hitta lösningar på skillnaderna i hur olika satsgrader används. Exempelvis kan valet mellan huvudsats och bisats påverka textsammanhanget, eftersom de olika satsgraderna kan användas för att markera vad som är viktigt och i förgrunden och vad som är mindre viktigt och därför i bakgrunden (Ekerot 2011:218). Valet mellan huvudsats och bisats kan därmed markera relationen mellan olika satser.

(19)

BF: The garden was a bit over-grown but there was a bench by a flower bed and we sat down.

Ö1: Trädgården var ganska övervuxen men det fanns en bänk vid en rabatt och vi satte oss ner.

Ö2: Trädgården var ganska övervuxen men vid en rabatt fanns det en bänk som vi satte oss på.

(S29:R940)

I exemplet (19) består källtextmeningen av tre huvudsatser. De tre huvudsatserna är alla i ”förgrunden” och kan även på svenska skrivas som huvudsatser, som i Ö1. I Ö2 har däremot den sista huvudsatsen *and we sat down* sänkts till en bisats. Detta bidrar till att relationen mellan de två sista satserna förstärks, *men vid en rabatt fanns det en bänk som vi satte oss på*. Bisatsen klargör visserligen ett samband som inte finns explicitgjort i källtexten (som inte explicit nämner var de sätter sig), men gör eventuellt att den översatta texten blir enklare att ta till sig.

4.1.3 Meningsfragment

Ett vanligt förekommande drag i främst BF, men även DL, är meningsfragment. De bidrar till källtexternas muntliga och associativa stil och förstärker berättarrösten. Allt detta hjälper till att göra texterna lättlästa. För översättaren innebär meningsfragmenten ofta att ett ställningstagande måste göras. Meningsfragmenten kan ofta översättas med meningsfragment, för ett mer källtextbundet resultat, eller ”normaliseras” till fullständiga meningar för en friare översättning (Lindqvist 2005:111). Valet mellan att behålla meningsfragmenten eller att normalisera dem kan bero på skillnader i skrivkultur eller stilideal (Lindqvist 2004:6).

När man översätter meningsfragment måste man göra ett ställningstagande för varje enskilt fall, även om man kan ha en övergripande strategi. Meningsfragment ger ett muntligt intryck, medan kompletta meningar eventuellt är lättare att läsa. Valet mellan att behålla ett meningsfragment eller inte är därför aldrig enkelt. Vill man uppnå Nidas dynamiska

ekvivalens bör man sträva efter att överföra effekten meningsfragmentet ger, vilket kan leda till att vissa meningsfragment bör behållas.

(20)

BF: And while her friends are all out clubbing and drinking, she'll be stuck at home with her child. Being sensible.

Ö1: Och när hennes vänner är ute och dansar och dricker så är hon fast därhemma med barnet. Hon måste vara förnuftig.

Ö2: Och när hennes vänner är ute och dansar och dricker så är hon fast därhemma med barnet. Och är förnuftig. (S27:R884)

I exemplet ovan (20) finns meningsfragmentet *Being sensible*. Det fungerar dels som ett förklarande tillägg, dels som understrykning till den föregående meningen. Om fragmentet normaliseras som i Ö1 fungerar det fortfarande som ett förklarande tillägg, men den fulla meningen förlorar lite av den udd som fragmentet i källtexten har. Om fragmentet behålls som i Ö2 fungerar det såväl som understrykande udd som förklarande tillägg.

Lindqvist (2005:113) menar att användningen av meningsfragment grundar sig i ett försök att fånga tankens associativa språng.

(21)

BF: Ker-click. One more, just to make sure. He pushed the zoom function to get a better picture. Ker-click. Got it.

Ö1: Klick. Ett till, för att vara på den säkra sidan. Han zoomade in för att få bättre bild. Klick. Där satt den. (S4:R115)

I detta exempel (21) används flera meningsfragment för att uttrycka huvudpersonens tankar. Båda fragmenten är dock idiomatiska uttryck och innebär därför ytterligare ställningstaganden för översättaren. Det första fragmentet, *One more...*, kan enkelt översättas med ett motsvarande idiomatiskt fragment i svenskan. Den idiomatiska motsvarigheten i Ö1 till det andra fragmentet, *Got it*, är däremot en full sats. Valet mellan normalisering och att behålla fragmenten har alltså styrts främst av försöket att hitta idiomatiska motsvarigheter. Samtidigt har det varit viktigt att behålla textens funktion.

4.1.4 Lexikon

En annan viktig aspekt av formen för en lättläst text är dess lexikon. Lundberg & Reichenberg nämner att lättlästa texter bör undvika långa substantiv och främmande ord (2008:8) och bör dessutom försöka använda ord med få konsonantgrupper (2008:18) om man vill göra texten mer tillgänglig för läsare med dyslexi. Men lättlästhet kan inte uppnås genom att bara använda korta ord. Lundberg & Reichenberg (2008:72) menar att en text kan bli svårare att förstå om längre men mer precisa ord ersätts av enklare men mer generella ord, eftersom mer generella ord kan tolkas på fler sätt och därmed eventuellt ändra textbetydelsen på olika sätt. Samtidigt

understryker Ekerot (2011:184) att en text som använder omotiverat många och korta ord kan vara lika svår att följa som en omotiverat tät och komplicerad text.

Att använda rätt ord kan med andra ord vara en balansgång mellan korta och långa ord och mellan precisa och generella ord. Samtidigt finns det ytterligare problem för översättaren som vill hitta rätt uttryck med rätt betydelse, känslstyrka och värdeladdning (Lindqvist 2004:8). Ett av många uttryck som innebar ställningstaganden var översättningen av *on the pill*. En passande motsvarighet till *the pill* vad gäller stil och svårighetsgrad är svenskans *p-piller*. Men för uttrycket *on the pill* finns olika alternativ i svenskan, bland andra *äta p-piller*, *använda p-piller*, *gå på p-piller* och *ta p-piller*. Alternativet *använda p-piller* borde vara det mest komplicerade uttrycket och kan med fördel väljas bort. De andra tre uttrycken borde vara av likartad svårighetsgrad. En internetsökning på fraserna visar att det vanligast förekommande uttrycket är *gå på p-piller* (1 400 000 träffar), följt av *ta p-piller* (400 000 träffar) och sist *äta p-piller* (190 000 träffar). Träffarna för *gå på p-piller* handlar däremot till lika stor del om hundar och katter som om människor medan träffarna för de andra konstruktionerna handlar främst om ungdomar och vuxna. Eftersom *gå på p-piller* är mer generellt bör det nog också väljas bort. Översättningen för *on the pill* blir alltså *ta p-piller*, eftersom det är ett vanligt uttryck med rätt stilnivå och svårighetsgrad (22).

(22)

BF: "Why aren't you on the Pill?"

Ö1: "Varför tar du inte p-piller?" (S19:R597)

I DL används ordet *mountain bike* ofta, då handlingen cirkulerar kring huvudpersonens flykt på och med sin mountainbike. För översättningen innebär ordet vissa problem och ställningstaganden. Ordet kan användas även på svenska och är nog rätt vanligt förekommande, men eftersom det är ett lånord så kan det se underligt ut när det böjs efter svenska böjningsregler. Ett annat alternativ är att använda ordet *terrängcykel*, som är svenskt och inte ser underligt ut när det böjs. Båda orden är dock något långa och eventuellt finns det alternativ som är enklare att läsa. Men man får samtidigt inte förlora precision. Kanske är *mountainbike* mer precist och innebär färre tolkningsmöjligheter, medan *terrängcykel* kanske ser konstlat och "försvenskat" ut för en ung läsare. Här måste översättaren göra ett val gällande precision, innehåll och form.

(23)

DL: Jake froze, his arms above his head, taking the full weight of his mountain bike.

Ö1: Jake stelnade till. Han stod med armarna över huvudet och höll upp terrängcykelns fulla tyngd.

Ö2: Jake stelnade till. Han stod med armarna över huvudet och höll upp mountainbikens fulla tyngd.

(S7:R221)

Ibland kan ett ord eller uttryck skapa problem först när det översatts till svenskan.

(24)

BF: I knew Emma's mum was standing behind me.

Ö1: Jag visste att Emmas mamma stod bakom mig.

Ö2: Jag visste att Emmas mamma stod där bakom mig nånstans. (S29:R925)

I exemplet ovan (24) finns den engelska frasen *Emma's mum was standing behind me*. Denna kan översättas som *Emmas mamma stod bakom mig*. Men *stod bakom mig* kan på svenskan ge intrycket av att Emmas mamma stöder agenten, eftersom frasen kan tolkas som *Emmas mamma stödde mig*. Eftersom översättningen ska vara lättläst kan översättaren ibland alltså behöva fundera över om ett uttryck i svenskan kan ge upphov till tolkningar som inte fanns i originalet. I exemplet kan problemet avhjälpas något genom att utveckla frasen med någon form av prepositionsfras.

4.2 Spännande innehåll

Det finns strategier och riktlinjer för hur man ger en lättläst text en lätt form, men det är svårare att mäta och uppnå ett spännande innehåll. Spänning ligger till stor del i handlingen, som Lundberg & Reichenberg (2008:63) säger måste vara gripande och som läsaren måste kunna känna igen sig i. Men det finns riktlinjer, som en levande och intressant stil. Samtidigt kan ett personligt tilltal, allra helst med en tydlig berättarröst, bidra till att göra en text mer lättläst (Lundberg & Reichenberg 2008:8).

4.2.1 Stilnivå

Utöver handlingen kan man skapa ett spännande innehåll med hjälp av en intressant stil. För såväl DL som BF används en muntlig och vardaglig stil som läsarna kan känna igen sig i och ryckas med av. Som översättare är det med andra ord viktigt att försöka hitta samma stilnivå i översättningen eftersom en exempelvis för formell eller för barnslig stil kan göra att de nya läsarna inte relaterar lika lätt till texterna. För att behålla rätt stilnivå kan översättaren däremot ibland behöva göra större eller mindre avvikelser från källtexten.

(25)

BF: My heart sank.

Ö1: Mitt mod sjönk.

Ö2: Det högg till i mig. (S17:R556)

I exempel (25) används idiommet *My heart sank* vars motsvarighet i svenska skulle kunna vara *Mitt mod sjönk*, som i Ö1. Men en sådan översättning skulle vara alltför formell och högtidlig

för att stämma överens med den ungdomliga och muntliga stilen i BF. Här kan översättaren behöva avvika. Ett alternativ är att försöka beskriva *My heart sank* med en mer konkret känsla, som i Ö2. Såväl BF som DL beskriver ofta känslor på ett konkret sätt som gör det lätt för läsaren att förstå och leva sig in i vad som sker, vilket gör att en konkret beskrivning inte avviker från textstrategierna och kan passa stilnivån bättre.

Förutom att hitta en stilnivå som motsvarar källtexterna så kan översättaren också försöka att använda en stil som stämmer överens med andra texter inom samma genre eller verksamhet (Lindqvist 2004:8). För översättningarna av DL och BF kan man titta på andra översättningar publicerade av Argasso. I översatta *Lögner* (*Perfect* av Joanne Kenrick) och *Två ord* (*Two words* av Tanya Landman) används en informell och muntlig stil, som i DL och BF. Ett stildrag som kommer igen är användandet av mer talspråkliga former och uttryck. Exempelvis används *sa* istället för *sade* och väldigt ofta används *fatta* istället för *förstå*. För att stämma med stilnivåerna i källtexterna och de andra Argasso-texterna användes liknande mer muntliga uttryck vid översättningen av DL och BF. Exempelvis användes uttrycket *vara med barn* snarare än *vara gravid*.

(26)

Lögner: Hon fattade inte ens tredje gången jag försökte förklara.

BF: Alla skriker åt mig hela tiden, men jag fattar inte riktigt varför. (S26:R827)

Två ord: Sedan gjorde vi alla träningsvandringar och övningar som vår idrottslärare sa åt oss att göra.

DL: "Nu blir du en hjälte, grabben", sa en av poliserna. (S16:R507)

BF: "Men det är ju hon som är med barn, inte du." (S21:R692)

4.2.2 Dialog och diskurspartiklar

Den muntliga stilen hos DL och BF visar sig också i att berättaren vänder sig direkt till läsaren, vilket som bekant gör texten lättare att ta till sig. Andra muntliga drag som främjar läsbarheten är att berättaren tänker högt, drar slutsatser och funderar över händelser och känslor (Lundberg & Reichenberg 2008:55). Denna "dialog" mellan läsaren och berättaren är viktig för att skapa kontakt med läsaren och förekommer särskilt i BF.

Exemplet (27) nedan visar en sådan här "dialog" där får läsaren följa berättarens funderingar och argumentation.

(27)

BF: Besides, I didn't love Emma. Hold on, that makes me sound really mean. I did like Emma a lot. I went to bed with her, didn't I? But love her so much I wanted to marry her? I don't think so!

Ö1: Förresten så älskade jag inte Emma. Vänta, det där får mig att låta hur taskig som helst. Jag tyckte verkligen om Emma. Jag låg ju med henne trots allt. Men älskade jag henne så mycket att jag ville gifta mig med henne? Inte särskilt troligt! (S22:R718)

Han älskar inte Emma, han tycker om henne, men inte tillräckligt för att gifta sig med henne. I den andra meningen tilltalas läsaren direkt i *Hold on*, som i Ö1 översatts med *Vänta*. Berättaren ber läsaren att stanna upp och inte dra förhastade slutsatser. I den fjärde meningen finns en påhågsfråga med *didn't I?*, där berättaren diskuterar och överlägger med sig själv lika mycket som med läsaren. Den här konstruktionen är inte lika vanlig i svenskan och bör nog helst undvikas, vilket medfört att den självrannsakande påhågsfrågan blivit ett självrannsakande *ju* i översättningen. Den femte meningen utgörs sedan av ett meningsfragment som försöker knyta samman berättarens tankar. Svenskans subjektstvång gör att meningen lättast översätts med en full huvudsats, vilket eventuellt fråntar meningen dess tankelika karaktär en aning. Exemplet illustrerar hur översättaren måste vara uppmärksam på att få med alla de små markörer som ger texten dess dialoglika karaktär, samtidigt som stil och mening inte får förloras.

Utöver dialogen mellan berättare och läsare finns förstås också mycket dialog mellan karaktärerna. Denna dialog innehåller många diskurspartiklar, främst *well* och *yeah*. Dessa diskurspartiklar fyller inte enbart en funktion. Översättaren måste därför ta ställning till hur diskurspartiklarna bör översättas, eftersom en diskurspartikel ofta kan översättas på olika sätt i olika sammanhang. Ett alternativ är att sträva efter dynamisk ekvivalens och anpassa dialogen och diskurspartiklarna efter de nya mottagarnas förväntningar och förutsättningar (Andersson 2010:7). Med dynamisk ekvivalens får man ofta en översättning som är lättare att ta till sig eftersom dialogen skrivs om på mottagarens villkor, vilket är att föredra för BF och DL.

Den vanligaste diskurspartikeln i BF är *well*, som förekommer med flera olika funktioner i de olika dialogerna. Även om *well* har studerats av språkforskare så har ingen formulerat en allmänt accepterad grundfunktion hos ordet (Andersson 2010:5). Det kan ha en textuell funktion och inleda nya samtalsämnen eller förklaringar, förtydliga och omformulera eller fungera som indirekt tal. Eller så kan det ha en interpersonell funktion och mildra oenigheter eller signalera problem mellan talarna eller brister i samtalets innehåll (Andersson 2010:6).

(28)

BF: "So it's true then?"

"Yeah, I guess. Well, she wouldn't lie, would she?"

Ö1: "Så det är sant, alltså?"

"Ja, jag antar det. Hon skulle väl inte ljuga?"

Ö2: "Så det är sant, alltså?"

"Tja, jag antar det. Jag menar, hon skulle väl inte ljuga?" (S21:R664)

I exemplet ovan (28) används *well* textuellt för att inleda en slags förklaring eller en fråga som söker försäkran. Det har översatts med det svenska *jag menar* som också kan sägas inleda en förklaring eller ett förtydligande. Dessutom har det engelska *yeah*, som här fungerar

som ett slags medgivande, översatts med det svenska *tja*. Denna översättning uttrycker eventuellt ett mer tvivlande medgivande än det engelska *yeah* och en alternativ översättning skulle kunna vara *visst* eller liknande uttryck. I Ö1 visas en alternativ översättning utan diskurspartiklar, vilket visar hur dessa kan påverka dialogen och den muntliga stilen.

I de följande två exemplen (29 och 30) har *well* snarare interpersonella funktioner.

(29)

BF: "God." Well, OK, that's not *quite* the word I used.

Ö1: "Herregud." Nej, det var inte *exakt* det ordet jag använde.

Ö2: "Herregud." Nja, det var väl inte *exakt* det ordet jag använde. (S18:R582)

(30)

BF: "I am grown up."

"Well, you're not behaving that way."

Ö1: "Jag är vuxen."

"Du betar dig inte som en vuxen."

Ö2: "Jag är vuxen."

"Ja, du betar dig då inte som en vuxen." (S23:R760)

I det första exemplet används *well* för att signalera en brist i uttalandet, eller snarare som ett medgivande om att det som berättaren sagt inte är helt sant. I den svenska översättningen behövs någon form av negation, som *nej* eller *nja* eller liknande. Ett *nej* är mer övertygande, medan *nja* skulle kunna signalera att medgivandet är en aning motvilligt. Genom att också använda ett *väl* skulle intrycket av ett motvilligt medgivande kunna förstärkas. I det andra exemplet däremot används *well* för att signalera att de två talarna inte har samma åsikter och kanske för att mjuka upp det hårda budet att den första talaren inte är så vuxen som denne tror. Som synes i Ö1 kan det låta underligt om *well* inte förs över i översättningen, repliken låter snarare som en barnslig invändning. Här behövs något som demonstrerar de motsatta åsikterna. I Ö2 används ordet *då* för att signalera denna motsättning.

4.2.3 Kulturanpassning

För att öka en texts lätläshet är det viktigt att läsaren kan känna igen sig i innehållet. När läsaren känner igen sig kan innehållet kännas mer angeläget och spännande, samtidigt som färre förklaringar behövs och färre misstolkningar görs. För att översätta texter ska kunna vara lika igenkännbara som originalen behöver översättaren ibland överväga att anpassa översättningarna till det nya målspråkets kultur. Med tanke på att DL och BF ska vara lättlästa kan en hel del sådan här kulturanpassning göras.

En lexikalisk företeelse som löst knyter an till kulturanpassning är onomatopoesi. I DL används flera olika ljudhärmande ord (31).

(31)

DL: Bang!

Ö1: Pang! (S8:R249)

DL: Beep! A signal.

Ö1: Piip! Mottagning. (S8:R242)

DL: Ker-click. One more, just to make sure.

Ö1: Ka-klick. Ett till, för att vara på den säkra sidan.

Ö2: Klick. Ett till, för att vara på den säkra sidan. (S4:R115)

Oftast har sådana här ”ljud” en motsvarighet i svenskan som översättaren kan använda för att göra den översatta texten mer idiomatiskt svensk. Att använda svensk onomatopoesi bör också öka igenkännbarheten för de nya läsarna. I det sista exemplet i (31) kan det finnas eventuell tvekan. I DL används *ker-click* för att beskriva mobiltelefonens kamera. Eventuellt används *ker-click* istället för bara *click* för att skilja mellan traditionella kameror och den nyare mobilkameran, vilket i så fall kan innebära att översättaren bör överväga en annan översättning än det svenska *klick*.

Det finns förstås också kulturreferenser i texterna som är kopplade till den kultur där de förekommer. Som översättare måste man här bestämma om man vill hålla sig nära författarens text och behålla texten inom originalets ”kultur”, eller om man vill försöka att skriva om texterna så att de utspelar sig inom målspråkets kultur.

(32)

BF: And she'll support West Ham.

Ö1: Och hon ska heja på West Ham.

Ö2: Och hon ska heja på Hammarby. (S30:R977)

I exemplet ovan (32) nämner huvudpersonen fotbollslaget *West Ham*. En svensk ung läsare kanske känner till det här fotbollslaget och det är trots allt inte ovanligt att man i Sverige hejar på engelska fotbollslag. Man kan alltså välja att behålla *West Ham* även i översättningen, som i Ö1. Men man kan också välja att ersätta *West Ham* med ett svenskt fotbollslag, som troligen är mer känt för de nya läsarna. *West Ham* är ett fotbollslag från London, så en tänkbar ersättare är ett fotbollslag från Stockholm. I Ö2 har det engelska fotbollslaget ersatts på det här sättet av ett Stockholmslag, *Hammarby*.

Ett annat tillfälle där en eventuell kulturanpassning kanske är mer befogad är i det följande exemplet (33).

(33)

DL: He couldn't call 999 and risk being heard.

Ö1: Han kunde inte ringa 112 och riskera att männen hörde honom. (S6:R190)

Här talar huvudpersonen om att ringa 999, vilket är akutnumret i Storbritannien. Man kan nog inte räkna med att en ung svensk läsare direkt känner igen det här numret. Därför kan det

finnas anledning att ersätta det med det svenska akutnumret 112, som i Ö1, så att de nya läsarna kan tolka texten rätt.

En anledning till kulturanpassning är som sagt att få läsaren att känna igen sig, en annan är att förankra texten i det nya målspråkets ”kultur” eller ”värld”.

(34)

BF: More studying? Please! I was going to leave at the end of this year anyway. I'm not good with learning from books. But I'll make sure I do my exams.

Ö1: Mera plugg? Kom igen! Jag hade tänkt sluta efter det här året i alla fall. Jag är inte bra på att lära mig saker från böcker. Men jag tänker se till att få mina betyg. (S31:R1023)

I exemplet ovan (34) talar huvudpersonen om *my exams*, vilket anspelar på de GCSE-prov som engelska ungdomar gör vid 16 års ålder. I det svenska skolsystemet finns inga direkt liknande prov vid 16 års ålder, om man inte räknar de nationella proven. GCSE-proven görs däremot i flera ämnen och kan vara en godtagbar grund i hopp om att få någon form av jobb vid 16 års ålder. De nationella proven används inte på samma sätt, så att översätta *my exams* med *mina prov* eller liknande skulle kunna vara missvisande och förvirrande för en svensk läsare. Vill man översätta *my exams* med något liknande som kan bilda grund för arbete vid 16 års ålder så är nog *mina betyg* ett bättre alternativ. Detta skulle spegla en skolvardag som borde vara lättare att känna igen sig i för en ung svensk läsare.

5. Sammanfattning

Den här uppsatsen har behandlat översättningsprocessen för *Death Leap* och *Babyfather*, två böcker för ungdomar med olika lässvårigheter. Förlaget som gett ut böckerna, liksom de svenska förlag som ger ut översättningar av dessa böcker, använder lätt form och spännande innehåll för att göra böckerna lättlästa. Böckerna har enkel syntax och överlag korta ord och meningar. Innehållet är konkret och igenkännbart för läsarna och förmedlas ofta via en berättarröst. Syftet med översättningen har varit att skapa svenska översättningar som är lika lätta att läsa och lika lätta att känna igen sig i för svenska ungdomar som originalen är för engelska ungdomar. Allra helst ska de svenska ungdomarna få en liknande läsupplevelse som läsarna av originalen. För att uppnå detta syfte har översättaren använt en funktionell och målspråksanpassad översättningsstrategi där form och innehåll anpassats efter de nya läsarnas förutsättningar. Samtidigt har översättaren försökt bevara författarnas röster och uttryck genom att i största möjliga mån uppnå dynamisk ekvivalens.

Under översättningen av de båda böckerna har översättaren tvingats till ställningstaganden gällande såväl form som innehåll. Eftersom huvudsyftet är att skapa lättläst text så har

problem uppstått främst gällande hur den svenska texten kan göras lättläst och spännande. En del av problemen rörde meningsbyggnad. Exempelvis kan "rak" ordföljd vara lättare att läsa, men enbart subjektfundament leder till tråkig och dåligt sammanhållen text. Sedan kan man välja att göra texten mer "aktiv", genom att använda fler verbala former än nominala former. Detta ökar läsbarheten, men är kanske ett steg för långt ifrån författarnas visioner. En annan fara är att översättaren kanske överkompenserar och gör texten alltför enkel, vilket stör läsarna. Andra problem som uppstår rör stilnivå. Översättaren måste hitta rätt ord och uttryck som har rätt mening och betydelse och stilnivå men som samtidigt inte är för långa eller svårlästa. För att tilltala läsarna används en muntlig och informell stil, och det är viktigt att ord och uttryck inte verkar felplacerade eller alltför formella. Denna muntliga stil syns också i dialog och diskurspartiklar och även här måste översättaren försöka överföra effekt och mening. Slutligen finns det rent innehållsmässiga ställningstaganden att göra. Översättaren måste välja mellan att behålla källtexternas referenser till källspråskulturen eller att försöka ersätta dessa med referenser till målspråskulturen. Genom att förflytta böckerna och deras kulturreferenser till målspråskulturen kan de svenska läsarna lättare känna igen sig i och relatera till böckerna, men samtidigt förloras en aning av originaltexternas prägel. Helst bör översättningen inte vara svårare eller mycket enklare än originaltexten. I slutändan måste översättaren bestämma sig för om texterna hittat rätt balans mellan att uttrycka författarnas mening och att anpassa för de nya mottagarna.

6. Referenser

Primärlitteratur

Chapman, Simon (2007). *Death leap*. Edinburgh: Barrington Stoke.

Kenrick, Joanna (2007). *Babyfather*. Edinburgh: Barrington Stoke.

Sekundärlitteratur

Andersson, Therese (2010). *Små ord har också betydelse: Översättning och analys av diskurspartikeln well i Stephanie Meyers Midnight Sun*. Magisteruppsats. Göteborgs universitet.

Ekerot, Lars-Johan (2011). *Ordföljd, tempus, bestämdhet: Föreläsningar om svenska som andraspråk*. 2. uppl. Malmö: Gleerups.

- Hellspong, Lennart och Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Kenrick, Joanna (2010). *Lögner*. Örnsköldsvik: Argasso förlag.
- Landman, Tanya (2009). *Två ord*. Örnsköldsvik: Argasso förlag.
- Lindqvist, Yvonne (2004). *Analysmodell för översatta texter för examensarbetet på översättarutbildningen*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Lindqvist, Yvonne (2005). *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lundberg, Ingvar & Reichenberg, Monica (2008). *Vad är lättläst?* (pdf-fil)
- Lundquist, Lita (2007). *Oversættelse: Problemer og strategier set i tekstlingvistisk og pragmatisk perspektiv*. 4. Udgave. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Elektroniska källor

- LIX*. [<http://www.lix.se>] Besökt 2011-03-28.
- Läsvänligt – Argasso förlag*. [<http://www.argasso.se/lasvanligt.shtml>] Besökt 2011-03-30.
- PISA 2009 Profiles* [<http://stats.oecd.org/PISA2009Profiles/>] Besökt 2011-04-18.
- What we do – Barrington Stoke*.
[<http://www.barringtonstoke.co.uk/content.asp?Page=71&Menu=>] Besökt 2011-03-30.
- Vår syn på lättläst – Hegas förlag*. [http://hegas.se/web/Var_syn_pa_lattlast.aspx] Besökt 2011-03-28.